

Поливанюк, Д. Б. Санакоєв. Дніпро : Дніпровський державний університет внутрішніх справ, 2024. 32 с. (дата звернення 21.11.2025).

4. Корнієнко В.В., Савчук Т.І. Тактичні особливості проведення огляду місця події в умовах ведення бойових дій. *Збірник наукових праць «Вісник кримінологічної асоціації України»*. 2023. №2 (29). С. 167-179.

Церкуник Людмила Василівна

аспірант Національна академія внутрішніх справ

Навчальний керівник:

Галаган Олександр Іванович

професор кафедри кримінальної

юстиції навчально-наукового

інституту права та психології НАВС,

кандидат юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ НЕПОВНОЛІТНІХ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У своїй практиці Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) виходячи з принципу найкращих інтересів дитини наголошує на особливих процесуальних гарантіях та праві на ефективний захист неповнолітніх.

В кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх право на захист є обов'язковим. Неповнолітній має право на адвоката, якого може залучити як самостійно, так і через систему безоплатної правничої допомоги. Органи досудового розслідування та суди повинні безумовно забезпечувати дотримання цього права.

ЄСПЛ, ґрунтуючись на ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та міжнародних стандартах (таких як "Пекінські правила" ООН), встановив чіткі вимоги щодо обов'язкового права на правничу допомогу (адвоката) для неповнолітніх в кримінальних провадженнях.

Одним із аспектів такого права є доступ до адвоката з першого контакту, зокрема рішенням ЄСПЛ у справі "Салдуз проти Туреччини" (*Salduz v. Turkey*) закріплено принцип негайного доступу неповнолітнього до адвоката з першого моменту затримання або допиту в поліції, а також те, що консультації з адвокатом мають бути конфіденційними.

Якщо свідчення, отримані від неповнолітнього під час допиту без участі адвоката, використовуються для його засудження, це в принципі призводить до безповоротного порушення права на справедливий судовий розгляд загалом.

В цілому органи досудового розслідування, судді, дотримуються вимог щодо забезпечення неповнолітнім права на захист, у тому числі шляхом залучення захисників для надання кваліфікованої правничої допомоги як під час досудового розслідування, так і під час судового провадження з моменту встановлення факту про те, що кримінальне правопорушення вчинено неповнолітнім.

Разом з тим, окремі проблемні питання забезпечення права неповнолітніх

на правничу допомогу на практиці залишаються невирішеними.

Так, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» (далі - Закон) право на безоплатну вторинну правничу допомогу згідно з цим Законом та іншими законами мають, у тому числі такі категорії фізичних осіб, як діти, на всі види правничих послуг, передбачених частиною другою ст. 13 Закону.

Згідно частини другої ст. 13 Закону, безоплатна вторинна правнича допомога включає такі види правничих послуг: 1) захист; 2) здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; 3) складення документів процесуального характеру.

Водночас ст. 52 КПК передбачено обов'язкову участь захисника щодо таких неповнолітніх осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років, - з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою, а також щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру, - з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою.

Так, відповідно до положень ст. 49 КПК України слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд зобов'язані забезпечити участь захисника у кримінальному провадженні у випадках, якщо відповідно до вимог ст. 52 КПК України участь захисника є обов'язковою, а підозрюваний, обвинувачений не залучив захисника.

Абзацом 5 ч. 1 цієї ж статті КПК України встановлено, що захисник може бути залучений слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом в інших випадках, передбачених законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги.

Водночас, нормативно-правове урегулювання підстави залучення адвоката з метою захисту чи представництва прав та інтересів неповнолітнього у випадках його зупинення для спілкування з поліцейським, у зв'язку з припущенням можливої причетності неповнолітнього до вчинення правопорушення, під час проведення огляду місця події, коли його процесуальний статус не визначено як затримана особи (підозрюваний), відсутнє.

Таким чином Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» передбачає надання правової допомоги дітям без зазначення їх статусу, на відміну КПК України, яким передбачено надання правової допомоги захисника саме неповнолітньому підозрюваному чи обвинуваченому або особі, стосовно якої передбачається вжиття примусових заходів виховного характеру.

Так, з 01 липня 2025 р. на всій території України, на яку поширюється юрисдикція органів державної влади України, в межах пілотного проекту відповідно до наказу Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України та Міністерства соціальної політики України від 01 червня 2023 р. № 150/445/2077/5/187 «Про запровадження та реалізацію пілотного проекту щодо імплементації

міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність» (зі змінами) (далі – пілотний проект) запроваджено реалізацію міжнародного стандарту щодо залучення адвоката дитини.

Відповідно до положень порядку реалізації пілотного проекту, захисник залучається з моменту встановлення причетності неповнолітнього до вчинення кримінального правопорушення чи неповнолітнього, який не досяг віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, до вчинення суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, а також забезпечується невідкладне залучення адвоката центром з надання безоплатної вторинної правничої допомоги безпосередньо на місці події.

Крім того, на виконання завдань плану заходів з реалізації пілотного проекту Координаційним центром з надання правничої допомоги розроблено механізм взаємодії між підрозділами органів поліції, прокуратури та центрів з надання безоплатної правничої допомоги щодо невідкладного залучення адвоката дитини, яка є потерпілою або свідком у кримінальному провадженні.

Вказані положення покликані посилити забезпечення законних прав та інтересів дітей в кримінальних провадженнях за їх участю в частині обов'язкового залучення адвокатів центрів з надання безоплатної правничої допомоги дітям, незалежно від їх процесуального статусу, як для захисту, так і для представництва їх інтересів.

Результатом реалізації пілотного проекту в цій частині стане напрацювання практики та обґрунтування необхідності внесення відповідних змін до КПК України та інших нормативно-правових актів, які регулюють питання забезпечення права на захист та право на представництво дитини.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text=%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD#n736>;
2. Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» від 2 червня 2011 року № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>.
3. Про судову практику забезпечення права на захист у кримінальному провадженні. Рада адвокатів Донецької області. URL: <https://sa.dn.ua/pro-sudovu-praktiku-zabezpechennya-pra/2/>;
4. Огляд рішень Європейського суду з прав людини щодо права дитини бути почутою та врахування її найкращих інтересів. Верховний суд України, Адреса посилання: URL: [https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/oglyady/Oglyad_ESPL_pravo_dutunu.pdf?fbclid=IwY2xjawNtaFNleHRuA2FlbQIxMABicmlkETFTdmFhV0VPSW9vRFhwbk5DAR6WkGaKZ4XCI1QNmS0qBdP69E2RAwS-9aAGsgTSpERActjfAOP90uySFdZBOQ_aem_Hl4Y3UXs9e_PPJVzJ5M0AA](https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/oglyady/Oglyad_ESPL_pravo_dutunu.pdf?fbclid=IwY2xjawNtaFNleHRuA2FlbQIxMABicmlkETFTdmFhV0VPSW9vRFhwbk5DAR6WkGaKZ4XCI1QNmS0qBdP69E2RAwS-9aAGsgTSpERActjfAOP90uySFdZBOQ_aem_Hl4Y3UXs9e_PPJVzJ5M0AA;);
5. Рішення ЄСПЛ «САЛДУЗ ПРОТИ ТУРЕЧЧИНИ» від 27 листопада 2008 року, URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-117602>.